

3. Гриценко А. П. Розвиток Глухівського педагогічного інституту у 1990-х роках. *Сіверщина в історії України: збірник наукових праць*. Ніжин, 2022. Вип. 15. С. 140-147.

4. До 75-річчя Володимира Куриленка. *Сумський історичний портал*. URL: <https://history.sumy.ua/news/9790-do-75richchia-volodymyra-kurylenka.html> (дата звернення 20.03.2024).

ВІКТОР ЗАЙКА – ВИДАТНА ОСОБИСТІТЬ В ІСТОРІЇ МІСТА ГЛУХОВА СУМСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Голуб Анжеліка

*Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра
Довженка*

асистентка кафедри історії, правознавства та методики навчання,
аспірантка спеціальності 032 Історія та археологія

Науковий керівник: Гриценко Андрій Петрович

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри історії, правознавства
та методики навчання ГНПУ ім. О. Довженка

У тезах висвітлено біографічні відомості Віктора Зайки, відомого історика та краєзнавця м. Глухів Сумської області. Викладено інформацію в хронологічній послідовності. Основну увагу зосереджено на науковій, громадській та політичній діяльності Віктора Володимировича. Проаналізовано відомості про його пам'яткоохоронну роботу в Глухові. Осмислено роль краєзнавця в становленні спеціальності «Історія» в Глухівському національному педагогічному університеті імені Олександра Довженка.

Ключові слова: *Зайка Віктор Володимирович, викладач, громадський діяч, депутат, історичне краєзнавство, Глухів.*

Нині Україна продовжує виборювати своє право на незалежність і територіальну цілісність. Потерпаючи кожен день від кровавих вбивств військових і цивільних українців, важливо в молоді виховувати громадянську свідомість, розуміння причин, наслідків історичних і політичних подій. Формою пізнання рідного краю є історичне краєзнавство. Його головне призначення полягає в збереженні пам'яті про героїчні подвиги попередніх поколінь, національної ідентичності. Здорове розуміння минулого сприяє уникненню помилок в майбутньому. Важливо вивчати не тільки події, а й знати відомих постатей нашої держави. У історії м. Глухова Сумської області таким є Віктор Володимирович Зайка. [8, с. 26–27].

Віктор народився 28 липня 1957 р. у вищезгаданому м. Глухові. Його дідусь свого часу закінчив місцеву чоловічу гімназію, Колегію Павла Галагана, історико-філологічний інститут Безбородька в Ніжині та Київський університет Святого Володимира. Бабуся вчилась у Глухівській жіночій гімназії, після чого працювала вчителькою початкових класів, а також у бібліотеці місцевого учительського інституту. Батьки Віктора Володимировича, Віра Василівна та Володимир Миколайович, також були педагогами. Мати закінчила Сумський педагогічний

інститут, працювала учителькою математики, фізики та астрономії в Глухівській середній школі №4. Батько навчався та починав працювати в місцевому вчительському інституті, а пізніше навіть був інспектором районного відділу освіти [2; 3].

Сам майбутній краєзнавець закінчив середню школу №3 у м. Глухові. У 1970-х рр. працював у державному лісовому господарстві, а про вищі, напевно, й не думав. Згодом вступив на історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка, альма-матері свого дідуся. 1982 р. молодий фахівець історії прийшов працювати в Глухівський державний педагогічний інститут імені Сергія Сергєєва-Ценського на кафедрі марксизму-ленінізму (нині – кафедра історії, правознавства та методики навчання Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка). Викладав студентам історію України, історію української культури, релігієзнавство, а також розробив практичний курс «Музеєзнавство». У вільний від роботи час, вулицями рідного міста проводив захоплюючі екскурсії всім охочим. 1990 р. Віктора Володимировича вперше було обрано депутатом Глухівської міської ради. Пізніше обирався ще 4 рази, працюючи на громадських засадах до кінця свого життя. Входив до складу комісії виконавчого комітету з питань дотримання законодавства про релігійний культ [6]. У 2005–2006 рр. був доволі активним членом комісії з питань перейменування вулиць м. Глухова [4].

Пам'яткоохоронна діяльність Віктора Заїки була доволі результативною. Його заслугою є заснування громадської організації «Київська брама». 1993 р. організував комітет із питань святкування 300-річчя місцевого Миколаївського храму, посприяв установленню в Глухові пам'ятного хреста «Всім жертвам всіх терорів» з нагоди роковин страти в згаданому місті батурицьких захисників (1708 р.). Неодноразово долучався до організації заходів пам'яті, наприклад 1995 р. – 250 річниця від дня народження М. Березовського, відомого українського композитора, уродженця Глухова; 2008 р. – 300-річчя перенесення гетьманської столиці до Глухова та інших. Під керівництвом Віктора Володимировича встановлено на будівлі Глухівської чоловічої гімназії (нині – Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка) меморіальні дошки видатним глухівцям (М. Василенку, Г. та В. Нарбутам, В. Романовському, Ф. Ернсту). Вагому роль він відіграв у відкритті Національного заповідника «Глухів», де працював науковим співробітником у 1999–2010 рр. Також Віктор Заїка свою лепту вніс до історико-педагогічного музею своєї альма-матер, зокрема подарував понад 120 експонатів. У 2002 р. він увійшов до творчої групи зі створення експозицій місцевого краєзнавчого музею. З власної колекції історик подарував сюди понад 1 тисячу експонатів. Відмітимо, що вчений входив до великої кількості редакційних колегій наукових журналів, організаційних комітетів конференцій з історичного краєзнавства. З-під його пера вийшли друком понад 120 публікацій (тез, статей, нарисів тощо). Дослідник регулярно виступав на регіональних, всеукраїнських і міжнародних конференціях [1, с. 7–8; 2; 3].

Віктор Володимирович був дуже різносторонньою особистістю. Крім вищезазначеного, він ще й писав вірші («Гетьманському Батурину», «Довженкова хата. Сосниця», «Наші символи», «Глухів», «Белашову Валерію» та інші). Тривалий час входив до літературно-мистецького об'єднання «Українська хвиля». Активну участь брав у засіданні клубів «Соняшник», «Звенигора», а як журналіст належав до

Національної спілки журналістів України. На базі місцевого краєзнавчого музею неодноразово проводив Дні краєзнавства, на які організовував відкриті лекції та круглі столи. Одним із таких був «З Глуховом у серці та в душі». Віктор Заїка багаторічний член редакційних колегій газет «Освітнянські обрії», «Соборний майдан». Перша відносилась до Глухівського національного педагогічного університету, а друга – місцевого історико-культурного заповідника [1, с. 9–10; 2].

Тематика наукової діяльності Віктора Володимировича включала період «Срібного віку» Глухівщини; історію заснування та функціонування Глухівського учительського інституту; роль І. Мазепи, Д. Апостола в культурному житті краю; становлення таких видатних особистостей: братів Г. та В. Нарбутів, М. Гумільова, М. Зерова, О. Довженка, М. Василенка, Ю. Шапоріна на тлі культурного життя міста ХХ ст.; релігійні особливості регіону, зокрема історії православних храмів; музеєзнавство. Віктор Заїка мав чимало нагород за свою різнопланову діяльність. У 2007 р. був нагороджений нагрудним знаком «Відмінник освіти», а як громадський діяч отримав орден «Преподобного Іллі Муромця III-ступеня» та «Святого Юрія (Георгія) Переможця» Української православної церкви Київського патріархату. Неодноразово удостоювався почесних грамот Міністерства культури і мистецтв України, Національної академії педагогічних наук України, Сумської обласної державної адміністрації, Сумського обласного комітету профспілки працівників освіти та науки України, Глухівської міської ради, Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка тощо [3; 5; 7].

Таким чином, Віктор Володимирович Заїка – видатна особистість у історії м. Глухова Сумської області. Життєвий та творчий шлях краєзнавця дуже яскравий. Наукова, викладацька та громадська діяльність історика стала важливою віхою в культурному розвитку невеликого українського містечка.

ЛІТЕРАТУРА

1. Без серця слово не живе / уклад. О.Я. Заїка. Глухів: Глухівський НПУ ім. О. Довженка, 2023. 438 с.

Віктор Володимирович Заїка (1957-2020) : біобібліогр. покажчик / Кафедра історії, правознавства та методики навчання Глухівського нац. пед. ун-ту ім. О. Довженка ; [керівник вид. проекту О. І. Курок ; уклад.: А. П. Гриценко, О. Я. Заїка]. – Глухів : ГНПУ ім. О. Довженка, 2023. 60 с. : фото. («Видатні імена та події Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка»). URL: <http://46.201.250.252/handle/123456789/1957> (дата звернення 26.02.2024).

2. Віктор Заїка. Читиво: електронна бібліотека. URL: https://chtyvo.org.ua/authors/Zaika_Viktor/bio/ (дата звернення 26.02.2024).

3. Гриценко А.П. Дослідник «Срібного віку» Віктор Заїка. Сумський історичний портал. 2023. URL: <https://history.sumy.ua/research/article/9780-hrytsenko-andrii-doslidnyk-sribnoho-viku-viktor-zaika.html> (дата звернення 26.02.2024).

Гриценко А. П. Некрологи. Пам'яті Віктора Володимировича Заїки. Сіверянський літопис. 2023. № 6. С. 147. URL: <https://sl-journal.com.ua/index.php/journal/article/view/413/356> (дата звернення 26.02.2024).

Гриценко А. П. Розвиток Глухівського педагогічного інституту у 1990-х роках. Сіверщина в історії України: збірник наукових праць. Ніжин, 2022. Вип. 15. С. 140-147.

4. Заїка В.В. Сімейний архів як джерело з історії Глухова першої чверті ХХ ст. Сіверщина в історії України: збірник наукових праць. 2010. URL:

https://shron1.chtyvo.org.ua/Zaika_Viktor/Simeinyi_arkhiv_iak_dzherelo_z_istorii_Hlukhova_pershoi_chverti_KhKh_st.pdf? (дата звернення 26.02.2024).

5. Колієнко А.А. Історичне краєзнавство: поняття, функції, наукове підґрунтя. *Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Том XV: Наукові пошуки в контексті викликів і конфліктів.* 2023. Т. 15. С. 26–27.

КЕРІВНИКИ ЖИТОМИРА У РОКИ ПІСЛЯВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ

(на прикладі життєпису ректора Юхима Ковміра)

Гринчук Роман

Глухівський національний педагогічний університет імені Олександра Довженка
аспірант спеціальності 032 Історія та археологія

Науковий керівник: Гриценко Андрій Петрович

доктор педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри історії, правознавства
та методики навчання ГНПУ ім. О. Довженка

Вигнання фашистської окупаційної влади на початку 1944 року з Житомирщини відразу дозволила переорієнтувати розвиток економіки регіону на мирні рейки, перш за все, через потребу відновлення економічного потенціалу. У вересні 1944 року відчинилися двері педагогічного інституту ім. Ів. Франка, а в травні 1945 року облвиконком прийняв постанову про відновлення навчання на всіх факультетах сільськогосподарського інституту. 1944 року відкрилась обласна бібліотека, в якій збереглися 70 тис. книг. Відновили свою роботу клуби і краєзнавчий музей. На кінець 1944 року в місті налічувалося 11 тис. радіоточок. У січні 1944 року прийняли глядачів кінотеатри ім. ВЛКСМ та ім. Ів. Франка. Тоді ж розпочав свій сезон музично-драматичний театр [2, с. 99].

У січні 1944 р. Українським штабом партизанського руху в розпорядження Міністерства освіти УРСР був направлений 35-річний Юхим Ковмір. Він обійняв посаду уповноваженого по відбудові закладів вищої освіти Житомирської області, а згодом - заступника директора Житомирського педінституту [9, с. 119; 10, с. 126].

Ковмір Юхим Омелянович народився 15 жовтня 1908 року в с. Дуліцькому Сквирського повіту Київської губернії (нині - у Сквирській міській громаді Білоцерківського району Київської області) в селянській родині. Після закінчення механічної професійної школи упродовж року (1926 - 1927 рр.) працював слюсарем на цукровому заводі у сусідньому селі Шамраївка (нині - Сквирська міська громада Білоцерківського району, Київська область). Упродовж 1927 - 1931 років навчався в Київському інституті народної освіти (нині - Український державний університет ім. М. П. Драгоманова в м. Києві) [9, с. 119; 10, с. 126]. З 1931 по 1933 рік викладав історію СРСР в Уманському інституті соціального виховання, одночасно був директором робітфаку при інституті. З 1933 по 1935 рр. був заступником директора, а з лютого 1935 - виконував обов'язки директора Уманського педагогічного інституту. У зв'язку з тим, що історичний факультет в Уманському педінституті було